

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Орленко Ірини Миколаївни
«Детермінанти соціальної дезадаптації особистості в сучасному українському
суспільстві»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія

Вибір теми дисертаційного дослідження здобувачки зумовлений необхідністю пошуків найоптимальніших параметрів продуктивності сучасного українського суспільства, його ефективних стратегій в контексті реалізації соціокультурних запитів, які ставить глобальний світ.

Стратегія дослідницького задуму, спроектована у концепції дослідження, спрямувала дисертантку на систематизацію знань про структуру соціальної адаптації, визначенні структури соціальної дезадаптації як самостійного об'єкта з урахуванням впливу суспільства на адаптанта й зворотного впливу особистості на соціальне середовище та розроблення триквотральної структури соціальної дезадаптації особистості у сучасному українському суспільстві.

Особливої уваги заслуговує використання дисертантом результатів міждисциплінарних досліджень, проведених останніми роками вітчизняними та закордонними науковцями, зокрема й особисто здобувачем.

Цілісному соціально-філософському осмисленню детермінант соціальної дезадаптації сприяло органічне використання теоретичних і методологічних підходів, зокрема системно-цілісного, синергетичного, соціокультурного та феноменологічного підходів. Важливою складовою методології дослідження є міждисциплінарний підхід, у межах якого використано й результати аналізу соціальної дезадаптації у сферах біології, медицини, етнографії, демографії, політології, соціології, економіки, кримінології, педагогіки, психології та інших наук. Дисертанткою застосовано соціально-філософське узагальнення новітніх досягнень вищезазначених наук у комплексному вивченні людини та особистості; моделювання (допомагає

дослідити суттєві особливості процесу дезадаптації батьків, які виховують особливу дитину, іноземних студентів та тимчасово переміщеної молоді); принцип взаємної доповнюваності при координації філософських і позафілософських методів дослідження.

Достатньо широкий філософський кругозір дисертантки, її здатність до змістових теоретичних узагальнень та структурування дозволили їй провести соціально-філософський аналіз взаємозв'язку між внутрішніми і зовнішніми чинниками дезадаптації особистості в сучасному українському суспільстві, зокрема серед таких соціально вразливих груп населення як тимчасово переміщена молодь та їх сім'ї, іноземні студенти та сім'ї, які виховують дітей з особливими потребами, визначити цілісну структуру соціальної дезадаптації, яка містить у собі цілісність, інтегративність, стан системи, стійкість системи, структурні рівні (суспільство (макросередовище); соціальні групи (мікросередовище); сам індивід (внутрішньоособистісна адаптація) та їх детермінанти (компоненти трикветральної структури соціальної дезадаптації).

І. М. Орленко не лише використовує загальноприйнятту термінологію, але й цілком доречно вводить свої концепти, які допомагають зрозуміти суть досліджуваних феноменів. Одним з таких концептів є «селф-фундейшн-система», яку вона визначає як «специфічна система кожної людини, кожної особистості, яка, характеризує сприйняття нею соціальних дій на визначений час в залежності від ситуацій, які виникають» (стор. 78). Автор аргументовано доводить значущість взаємовпливу систем соціальної адаптації суспільства й структурних систем особистості (стор. 77-78) та розкриває зміст детермінант структури соціальної дезадаптації\ адаптації (стор. 80-81), на основі філософської трьохскладової структури особистості (стор. 90). Також звертає на себе увагу представлення своїх наукових розробок у графічному вигляді, наприклад, на стор. 80, де йдеться про трикветральну структуру соціальної адаптації/дезадаптації.

Заявлена І.М. Орленко тема є досить складною, оскільки взаємовідношення загального й одиничного ще з часів античності має безліч

концептуальних конотацій і доктринальних інтерпретацій. Проблема узгодження індивідуального і колективного залишається однією з найбільш дискусійних й у сучасному соціально-філософському дискурсі. Цілком слушним є твердження дисертанта про те, що імплементація сучасних процесів соціальної дезадаптації лише загострює означену проблему і спонукає до подальшої філософської рефлексії.

Ступень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих у дисертації та їх достовірність забезпечується адекватністю методів наукового дослідження.

Дисертаційна робота Орленко І. М. характеризується чіткою архітектонікою, логічністю та послідовністю викладення наукового матеріалу, що відповідає нормативним вимогам і дозволяє реалізувати поставлені мету та завдання. Вступ містить виклад актуальності дослідження, огляд джерельної бази й оцінку ступеня розробленості теми, вихідні методологічні підходи, принципи та методи аналізу, чіткі формулювання об'єкта і предмета, обґрунтування наукової новизни та теоретичного й практичного значення отриманих результатів.

Особливої уваги заслуговує і звернення І.М. Орленко до показників та індикаторів соціальної адаптації/дезадаптації, емпіричної інтерпретації основних теоретичних понять та конструюванні зовнішніх зв'язків суб'єкта за допомогою прийняття партнера у взаємодії та системному аналізі соціокультурної адаптації (стор.105) та виділили чотири основних модули адаптації студентської молоді до їх освітнього життя (стор. 118-119).

В роботі слушно вказується на проблеми тимчасово переселенної молоді іноземних студентів та сімей, які виховують дітей з особливими освітніми потребами та пропонується практичне вирішення цього питання за допомогою програми опанування практичних адаптаційних навичок. І. М. Орленко, вказуючи на те, що розуміння процесу соціальної дезадаптації в змінених умовах життя передбачає індивідуальні особливості, підтримку з боку та розкриття внутрішніх ресурсів, аналізує їх зміст.

Звертає на себе увагу і те, що дисертантка однією з причин дезадаптації бачить руйнування класичної сім'ї: «Руйнування патріархальних внутрішньосімейних зв'язків призвело до ускладнення міжособистісних відносин між подружжям, батьками й дітьми, а сама потреба в дітях стала займати невисоке положення в структурі потреб особистості» (стор. 158-159).

Актуальність зазначеної проблеми зростає, зважаючи на існуючі стратегії розвитку сучасного українського суспільства.

Мова викладу тексту наукова і зрозуміла, дисертантка зуміла складні проблеми викласти доступно і не на шкоду теоретичному рівню. Дисертаційна робота відзначається ретельно опрацьованим змістом, узгодженістю концепції та висновків, а її автор продемонстрував належну культуру логіко-дискурсивного мислення, здатність не лише продукувати та належним чином презентувати нові ідеї, а й розвивати науковий дискурс під час розгляду об'єктивно амбівалентних проблем.

За науковою новизною, критеріями теоретичної і практичної значущості дисертація І. М. Орленко «Детермінанти соціальної дезадаптації особистості в сучасному українському суспільстві» є фундаментальною науковою працею, позаяк робить вагомий внесок у теорію та практику сучасної філософії.

Слід відзначити кількість впроваджень та апробацій результатів дослідження на конференціях та семінарах різних рівнів. Примітним є й значна кількість підготовлених за матеріалами дослідження публікацій (10 тез, 15 статей (у тому числі 2 з них у журналах внесених до міжнародних наукометричних баз даних; 2 статті у журналах індексації Index Copernicus; 3 розділи у колективних монографіях SENSE; 8 статей у журналах включених до Переліку наукових фахових видань України).

Кваліфікаційну наукову працю виконано в рамках планової наукової теми кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Методологія та технологія

сучасного філософського пізнання» (державна реєстрація № 011U010462).
Тему затверджено на засіданні вченої ради протокол № 5 від 28.12.2017 року

Дискусійні питання та зауваження

Позитивно оцінюючи, в цілому, досягнуті І.М. Орленко теоретичні та практичні результати дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. Нам здається, що варто було б більше уваги приділити особливостям соціальної адаптації/деадаптації прихильників маргінальних релігійних культів, в тому числі – деструктивних.

2. В контексті питань, які обговорюються в сучасному суспільстві, було б варто звернутися також до проблем соціальної адаптації/деадаптації людей з нетрадиційними гендерними ідентичностями, фактично існуючих (а в деяких країнах – юридично узаконених) одностатевих шлюбів, проблем соціальної адаптації/деадаптації дітей, які виховуються в таких родинах.

3. Також було б цікавим розглянути соціально-адаптаційні проблеми людей, які через різні обставини не змогли пристосуватися до сучасного інформаційного суспільства і які через це почувають свою «зайвість» в сучасному світі.

4. Робота значно виграла би, якби її авторка звернулась до робіт Ювала Ноя Харарі, зокрема до «Sapiens: A Brief History of Humankind», «Homo Deus» тощо (є переклади українською). На наш погляд, обговорення ідей цього ізраїльського дослідника в контексті проблем соціальної адаптації суттєво би посилювало соціально-філософську складову дисертації.

Загалом висловлені дискусійні положення не впливають на цінність одержаних результатів і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Орленко Ірини Миколаївни на тему «Детермінанти соціальної дезадаптації особистості в сучасному українському суспільстві» є цільним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, що виконане на

належному теоретичному рівні. Структура та обсяг дисертації відповідає встановленим вимогам. Зміст дисертації відповідає поставленій меті і завданням, які повністю вирішено в процесі дослідження. Основні положення роботи, винесені на захист, мають елементи наукової новизни. Авторка виявила високий рівень аналізу літератури з проблеми дослідження. У тексті не виявлено плагіату, самоплагіату, фальсифікації.

Дисертаційна робота Ірини Миколаївни Орленко за змістом, структурою та оформленням відповідає галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 033 Філософія, вимогам наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12 січня 2017 року № 40, зі змінами, та «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її авторка – Ірина Миколаївна Орленко – на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 033 Філософія.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор

Олексій ХАЛАПСІС

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:

т.в.о. першого проректора Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
підполковник поліції,
Заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ЮШІН